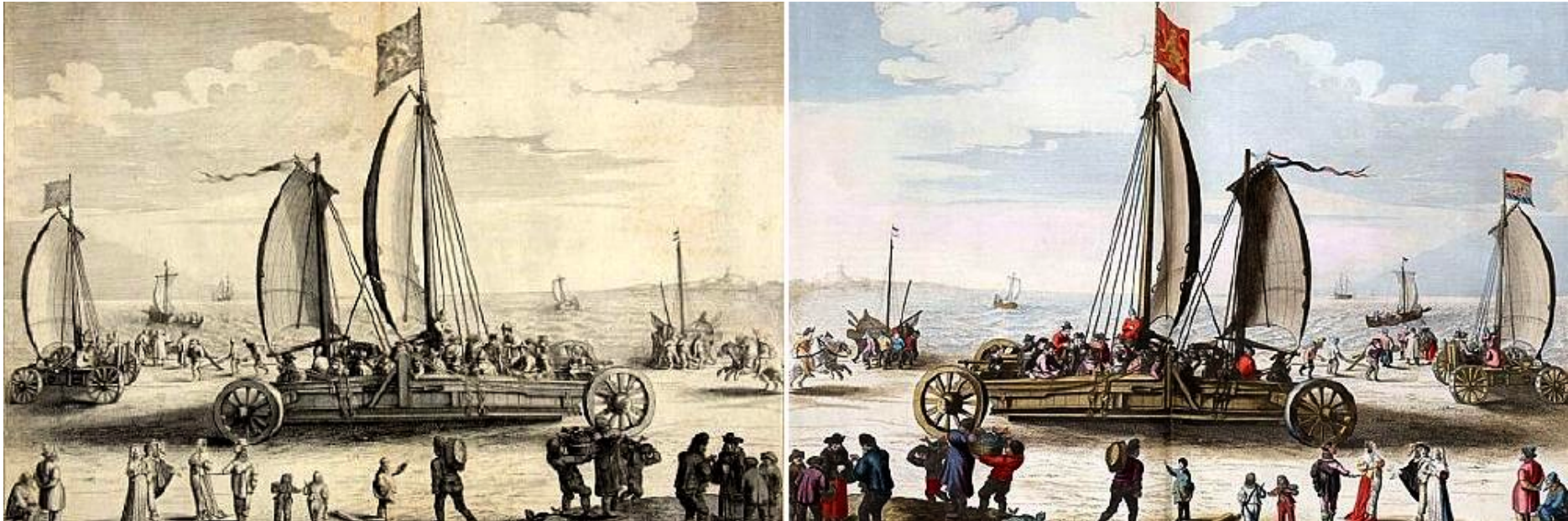

De ZEILWAGEN van SIMON STEVIN

Over de zeilwagen van Simon Stevin zijn veel verschillende verhalen in omloop op internet.

Links een afbeelding van de zeilwagen uit het Gemeentearchief van Den Haag uit 1949. Rechts een afbeelding die veel later is ingekleurd. De linker afbeelding is spiegelverkeerd afgedrukt.

Wikipedia

Beroemd werd zijn zeilwagen. Stevin ontwierp in 1601/1602 deze zeilwagen voor prins Maurits. Eerst werd een proefmodel gebouwd, en daarna een zeilwagen voor een groot gezelschap. Prins Maurits gebruikte de zeilwagen om zijn gasten te vermaken. De eerste rit werd in februari 1602 gemaakt, waarbij 27 binnenlandse en buitenlandse diplomaten aanwezig waren. In twee uur reed men van Scheveningen naar Petten, met een voor die tijd ongekend **hoge gemiddelde snelheid van 50 km/u**. De zeilwagen is nog twee eeuwen gebruikt voor het vermaak van gasten, maar aan het begin van de 19e eeuw was de staat dermate slecht geworden dat de wagen en het prototype werden verkocht.

TU Delft

De naam Simon Stevin wordt vaak geassocieerd met de zeilwagen, welke een van zijn beroemdste uitvindingen was. In eerste instantie was hij niet enthousiast over zijn zeilwagen, maar enkele aristocraten en politici waren erg enthousiast over de zeilwagen. Deze kon namelijk **een snelheid van 40 km/h bereiken**, wat veel was in die tijd.

Website Strandzeilen

De Terschellinger vuurtoren Brandaris bestond nog maar net een paar jaar, toen de wiskundige Simon Stevin in 1600 voor prins Maurits van Nassau een zeilwagen ontwierp. Het was een grote zeilwagen met houten wielen. De wagen kon ongeveer 30 passagiers vervoeren. Met een gunstige wind haalde het voertuig een voor die tijd **ongelofelijke snelheid van 35 km/u**. Men zeilde met deze zeilwagen van Scheveningen naar Petten. Simon Stevin patenteerde dit ontwerp en daardoor werd deze zeilwagen het eerste gepatenteerde ontwerp ooit.

Website Museum Boerhave

De bekendste uitvinding van Stevin is waarschijnlijk deze zeilwagen, waarmee een doorluchtig gezelschap van achtentwintig personen, onder wie Maurits en de beroemde jurist Hugo de Groot, in 1606 langs het strand van Scheveningen naar Petten reed, een tocht van zo'n **tachtig kilometer**. Een halve eeuw later nam de Amsterdamse atlasmaker Joan Blaeu deze prent van Stevins zeilwagen op in zijn Stedeboec (1649).

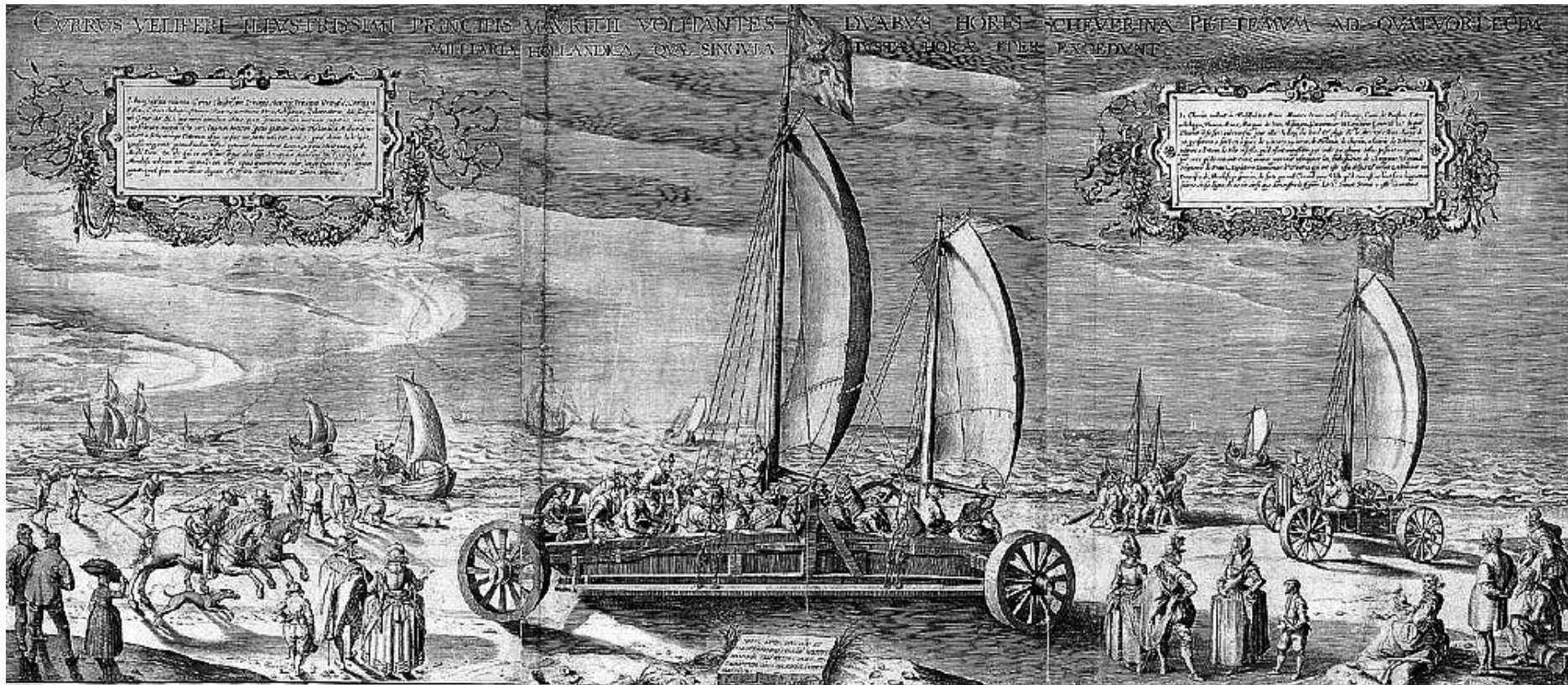
Oncyclopedia.net

Toen **in 1618** de prins officieel Prins van Oranje werd, ontwierp Stevin speciaal voor hem een voertuig dat enerzijds de jonge heerser tot speeltuig kon dienen, en anderzijds, mits enige aanpassingen aan te brengen, **als militair wapen** kon worden ingezet. Stevin was namelijk op het lumineuze idee gekomen om de voortstuwing van militaire vaartuigen toe te passen op een landvoertuig, en vond zowaar de zeilwagen uit. Met een knipoog naar zijn illustere leerling noemde Stevin het voertuig "Morris", een naam die populair bleef tot kort vóór de Eerste Wereldoorlog, toen de opkomst van de auto de zeilwagen als een ouderwets vehikel naar de achtergrond dreef, en een Engelse autoconstructeur de naam overnam. Het oorspronkelijke prototype bleef bewaard: het werd eeuwenlang onderhouden door de afstammelingen van Stevin, en tweemaal per jaar (op 21 maart en 21 september, respectievelijk de opening en de sluiting van het toeristisch hoogseizoen) wordt in Zeebrugge het voertuig over het strand gereden door de actuele nazaat.

Rijksmuseum

De zeilwagen van Simon Stevin

In het voorjaar van 1602 maakte prins Maurits een opzienbarende proefrit met een zeilwagen. Het voertuig was voor hem ontworpen door Simon Stevin, ingenieur in dienst van de prins. In de recordtijd van twee uur reed de wagen met prins Maurits en 27 voornamen gasten over het strand van Scheveningen naar Petten.

Tekening Jacques Gheyn II 1603

Rit in recordtempo

Het Latijnse opschrift bovenaan de prent meldt dat de zeilwagen van Prins Maurits in slechts twee uur de afstand van Scheveningen naar Petten, **'14 Hollandse mijlen, elk een uur reizen'**, aflegde. (Rond 1600 werd volgens verschillende historische bronnen voor 1 Hollandse mijl 1 uur gaans, ofwel 5355 meter gemeten. Dit zou 75 à 80 km. zijn geweest.)

Jacques de Gheyn II, die er vermoedelijk zelf bij was, legde het spektakel in een tekening vast. Willem van Swanenburg graveerde De Gheyns ontwerp in drie koperplaten. De gravure, aangevuld met teksten in boekdruk en een illustratie in houtsnede, verscheen in 1603. Door deze prent van meer dan een meter breed kreeg Stevins uitvinding bekendheid. Toen De Gheyn de tekening maakte woonde hij in Leiden.

Wonder van techniek

Prins Maurits had grote belangstelling voor techniek. Hijzelf was de 'motor' achter de zeilwagen die Stevin voor hem ontwierp. De Gheyn maakte zijn gedetailleerde tekening van het 'landjacht' in opdracht van de prins. Hij zette de zeilwagen prominent in het midden. De kleinere wagen rechts in de verte is een prototype waarmee al eerder was proefgedraaid. Speciale aandacht voor techniek blijkt uit de illustratie onderaan: een schematische weergave van het wagen- onderstel. De ontwerper en de bouwers staan erbij. Hugo de Groot, die als wonderkind en vriend van Stevin de tocht meemaakte, schreef de tekst die naast en onder de gravure is afgedrukt. Het is een lofdicht, opgedragen aan Maurits, op dit wonder van techniek: Stevins 'wintwagen'.

Populaire prent

De combinatie van een afbeelding en commentaar in op- of bijschriften is bij meer 17de-eeuwse 'nieuwsprenten' toegepast. Jan Saenredam bijvoorbeeld gebruikte dezelfde formule voor zijn 'Gestrande potvis' uit 1602. Net als de potvis-prent bleef 'De zeilwagen' jaren lang erg populair, ook toen de wagen van prins Maurits al lang geen 'nieuws' meer was. De prent is diverse keren herdrukt en door verschillende bekende uitgevers gepubliceerd. Bovendien hebben andere kunstenaars De Gheyns ontwerp overgenomen. (Red: Claes Jansz. Visscher baseerde zijn ets op een spiegelveerd afgedrukte versie van de zeilwagen)

Ets, toegeschreven aan Claes Jansz. Visscher

Nog lang gebruikt

Naast alle informatie over de wagens, de tocht en het gezelschap biedt de prent van Jacques Gheyn II een blik op het kustleven en de visserij bij Scheveningen. Temidden van de verbaasd toekijkende vissers staan voorname, waarschijnlijk adellijke toeschouwers. Rechts, naast een page staat mogelijk Maurits' minnares Margaretha van Mechelen en uiterst rechts waarschijnlijk Eva, de echtgenote van Jacques de Gheyn, en hun zoontje. Na de beroemde eerste tocht werden de zeilwagens van Stevin gestald op een terrein achter de kerk in de Scheveningse

Keizerstraat en twee eeuwen lang door de stadhouders benut ter verstrooiing van vorstelijke gezelschappen. De wagens verkeerden echter aan het begin van de 19de eeuw in zo'n vervallen staat, dat zij werden verkocht.

GESCHIEDENIS van SCHEVENINGEN, DEEL II

door J.C. Vermaas,

Uitgeverij J.J. Couvreur, Den Haag, 1926

BOEK IV. Varia

III. DE ZEILWAGEN VAN SIMON STEVIN.

Simon Stevin was een beroemd, werktuigkundig ingenieur, een tijdgenoot van Prins Maurits, wien hij les gaf in de wiskunde. Hij woonde in den Haag in de Wagenstraat en was de uitvinder van een boot op wielen, welke als een gewoon vaartuig - van zeilen was voorzien.

De eerste proeven met den zeilwagen waarin plaats was voor 28 personen, vielen gunstig uit en lokten veel belangstellenden.

Te Scheveningen begon steeds de tocht en bij een gunstigen wind werd in 2 uren het dorp Petten bereikt, **een afstand van 14 mijlen.**

Prent toegeschreven aan J. Blaeu

Prins Maurits werd eigenaar van het nieuw model voertuig en stelde er vooral prijs op, vreemdelingen tot reisgezelschap te hebben. Zoo werd de Spanjaard Franciscus de Mendoza, die in den slag bij Nieuwpoort gevangen genomen werd op zulk een tocht onthaald. In 1613 behoorden de Keurvorst Frederik en zijn bruid, de dochter van Jacobus II, Koning van Engeland tot de partij. Ook Fransche, Engelsche en Deensche gezanten namen dikwijls in den zeilwagen plaats-

Hugo de Groot, die op 15-jarigen leeftijd een tocht medemaakte, dichtte op den Zeilwagen later een Latijnsch en een Hollandsen gedicht, en andere poëten uit zijn tijd volgden hem hierin na.

Na Maurits leest men van den zeilwagen weinig of niets meer; het was op zich zelf een aardige vinding van Stevin, maar in de praktijk deden zich twee bezwaren voor, die niet waren te overkomen. In de eerste plaats was bij een goeden wind om zeker punt aan de kust te bereiken, dezelfde wind geheel ongeschikt voor den terugtocht en moest dus op een andere wijze voorzien worden voor den terugtocht én voor de passagiers én voor den zeilwagen zelf. Wat in die dagen met weinig verkeersmiddelen uitermate lastig was.

Het tweede bezwaar was, dat bij verandering van den wind met een paar streken gedurende de reis de zeilwagen soms in zee liep en dan het gevaar niet denkbeeldig was, met man en muis te vergaan, en werkelijk, kwamen meermalen vorstelijke personen in zee terecht. De zeilwagen werd geborgen in het koor van de oude kerk in de Keizerstraat en hij was daar nog aanwezig in het laatst van de 18e eeuw. Prins Willem V bewaarde hem blijkbaar nog uit piëteit voor zijn voorzaten.

In het Cassa-boek van de Domeinen en de Hofhouding van den Prins vonden we de volgende aantekeningen:

1785. Bewaarder van zeilwagen te Scheveningen een belooning van f 25.— voor het stallen,

1790 — 13 Januari. Aan Cornelis Mooijman voor een jaar waarnemen van den zeilwagen f 30.—.

1793 — 9 Januari. Aan Comelis Mooijman te Scheeveningen voor een jaar waarnemens van de zeilwagen aldaar f 30.—

Wanneer men tenslotte den wagen, door ouderdom in zeer vervallen staat geraakt, uit de kerk verwijderd heeft is ons onbekend.

In de 19e eeuw heeft men enkele malen een imitatie van Stevin's uitvinding te Scheveningen gezien; de eigenaar woonde te Katwijk, maar na enkele tochten staakte ook hij.

Begin April 1912 volgde er nog een gewijzigd model, waarvan de bladen de volgende beschrijving gaven.

„'n Ongewoon verschijnsel gistermiddag aan het Scheveningsche strand

Een zeilwagen.

Heel wat vlugger model dan de oorspronkelijke zeilwagen van Simon Stevin, zag deze wagen er uit. Hij had veel van een autochassis, maar dan veel lichter gebouwd, van hout. Voor op het breede, laag-by-de-grond-sche vierwielige wagentje staat een vierpoot, waartusschen 't zeil geheschen is. Er zyn twee plaatsen, midden in het chassis; het besturen geschiedt, net als bij een auto, met een stuurrad, werkend op de wielen.

De zeiler had een dame medegenomen op zijn tocht langs het strand. En vlugge wendingen ging de zeilwagen over 't zand, vlot met den wind mee of opleggend met zijwaartschen wind. En gebeurde 't al een enkele keer dat de wind geheel uit 't zeil was, dan bewogen de passagiers even met de voeten hun wagentje over 't zand vooruit, totdat de wind 't flappe- rende zeil weer bolde. En voort ging 't weer, rechtuit het strand af in sier- lijke bochten en wendingen en vlugge draaiingen. Vroolijk kleurde het witte zeil en 'n klein vlaggetje, 'n roode bol op een blauw veld, wapperde strak in den wind."

Maar het bleef bij dat eene bezoek.